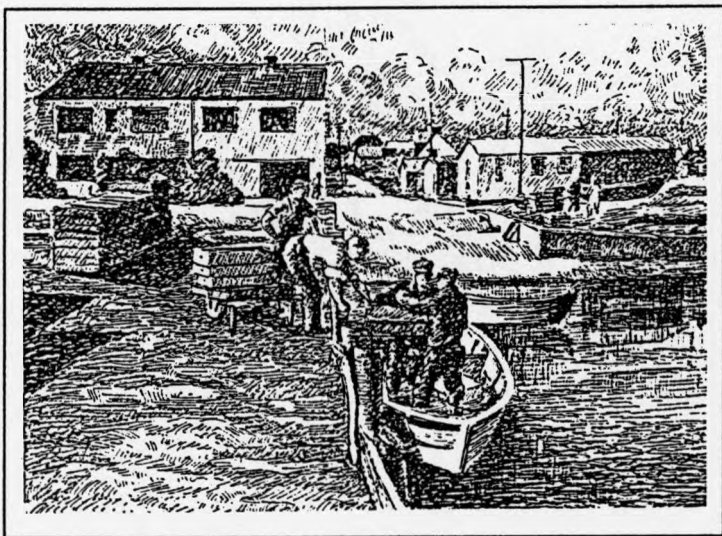

HELGE OVESEN

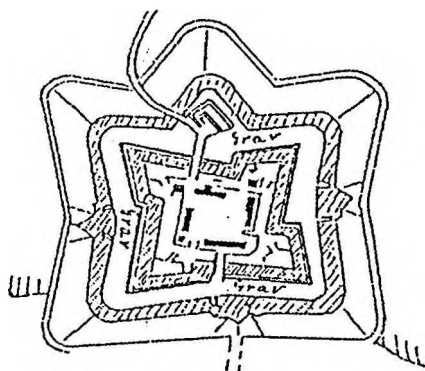
Lærer i Hou under Anden Verdenskrig

HALS MUSEUM
1997

HELGE OVESEN

Lærer i Hou under Anden Verdenskrig

HALS MUSEUM
1997

Helge Ovesen

Lærer i Hou under Anden Verdenskrig

Copyright © by Helge Ovesen & Hals Museum 1997

Udgivet af Hals Museum, Skansen, Østergade, 9370 Hals

Redaktion: Henrik Gjøde Nielsen

Tilrettelægning: Viggo Larsen

Teknisk Produktion: Hals Museum

Printed in Denmark 1996

ISBN 87-985457-5-2

Af Helge Ovesen er tidligere udgivet:

Tårs - et sogn i Vendsyssel I, 1980.

Håndbog i skoleledelse, 1981.

Historie II, 1500-1800, 1981.

Grænselandet - front eller bro, 1981.

Vendsyssel før og nu, 1983.

Tårs - et sogn i Vendsyssel II, 1993.

Forsideillustration: Strandparti fra Hou. Tegning gengivet efter Kr. Værnfeldt: Ved Skov og Strand. I: Fra Himmerland og Kjær Herred 1946, s. 195.

Indholdsfortegnelse

Forord	4
Lærer i Hou under Anden Verdenskrig	5
Efter befrielsen	8
50 år efter	9

Forord

Med dette lille hæfte inddrages en ny genre i Hals Museums serie af skrifter om Hals Kommunes historie, nemlig erindringer. I Lokalhistorisk Arkiv for Hals Kommune findes en mængde erindringer, som blot venter på en redaktionel gennemgang, på tid og kræfter til realisering. Og rundt om i kommunen og i landet sidder en mængde mennesker, der kan bidrage til vores viden om fortiden med deres erindringer; mange har allerede forfattet såvel skitser som større arbejder, der frister tilværelsen i skrivebordsskuffen. Og endelig opstår lejligheder, hvor forfattere melder sig under fanerne, og stiller deres tid og hukommelse til rådighed for Hals Museum, og for offentligheden.

Et sådan tilfælde har resulteret i herværende hæfte, nemlig Helge Ovesen's lille erindringsskitse om sin tid som lærer i Hou under Den anden Verdenskrig. Helge Ovesen har velvilligt efterkommet museets opfordring til at skrive om sin tid i Hou, og resultatet er blevet en på én gang komprimeret og detaljeret skildring af livet i den lille by, i udkanten af den europæiske katastrofe, hvor man på den ene side blev forskånet for de store ulykker, mens man på den anden side ikke forblev uberørt af de store begivenheder, rundt i Europas forskellige brændpunkter. Helge Ovesen's erindringer fra Hou fremstår som et skrift, der på autentisk vis beskriver livet under besættelsen fra 1940 til 1945: På den ene side den evigt truende skygge, bevidstheden om, at krigshandlingerne også kunne nå til Danmark; en skygge, der tog til i omfang, i takt med at krigen kastede flygtninge og soldater også til vore fredelige kyster. Og på den anden side hverdagens trivialiteter, de stadigt større vanskeligheder ved at skaffe sig de daglige fornødenheder, for ikke at tale om det, man tidligere havde taget for givet, som f.eks. tobak og kaffe. Tiltroen til autenciteten i Helge Ovesen's erindringer understøttes dels af formen, dels af, at Helge Ovesen, ud over sin hukommelse, også har haft sine dagbøger fra tiden i Hou at støtte sig til.

På Hals Museum er vi taknemmelige for, at Helge Ovesen med interesse og venlighed har brugt sin tid på at demonstrere, at også det, som vi rummer i vore egne hoveder, i hukommelsen, er historie. Vi kan nemlig alle bidrage til historien, såvel vores egen som den lokale, den nationale og den internationale. Vi udsender Helge Ovesen's erindringer i håb om, at de kan anspore andre til at gøre ligeså.

Hals, april 1997.

Henrik Gjøde Nielsen.

Lærer i Hou under Anden Verdenskrig

Under Anden Verdenskrig var jeg lærer i Hou i to perioder. Den første var i 1941 fra den 20. august til 30. november. Den anden periode strakte sig over to år fra 1944-1946.

I 1941 var Hou et yndigt sted. Der var endnu ingen havn, og de grønne marker gik lige ud til Kattegat. Her var så en næsten lodret skrænt på ca. en meter ned til vandet. Der var heller ingen sommerhuse, og vejen fra Hou til Hals virkede ret øde bortset fra bebyggelsen ved Koldkær, hvor der var en lille skole, hvor A. B. Holm var lærer. Han cyklede undertiden til Hou for at blive barberet.

På denne vejstrækning havde jeg en vidunderlig oplevelse. Jeg havde en aften været til et møde i Hals og cyklede nordpå mod Hou. Her oplevede jeg et aldeles pragtfuldt nordlys. Strålerne spillede i alle farver, og de var lodrette, så jeg havde en fornemmelse af at være i et vældigt kirkerum med mange kilometer til loftet, hvor strålerne mødtes. Jeg stod naturligvis af cyklen og beundrede det pragtfulde syn i de få minutter, det varede.

I 1941 var der tre lærere ved skolen i Hou: Førstelærer H. C. Hars-toft-Jørgensen, andenlærer A. M. Vestervig og forskolelærerinde Kristiane Jensen. De var imidlertid alle sygemeldte, og vi var derfor tre vikarer: Lærer J. C. Jacobsen, lærerinde Grethe Nielsen, som jeg havde gået i klasse med på Aalborg Katedralskole, og undertegnede.

Jeg spiste på hotellet, der lå midt i byen overfor skolen ved et lille, smukt anlæg. Til at begynde med spiste jeg i hotelejerens private stue, hvor der i det kolde efterår var dejlig varme. Imidlertid kom "Det flyvende Korps" fra Hedeselskabet med en halv snes mand - formentlig for at plante træer - og vi spiste nu alle i salen, hvor der var koldt. Der stod en vældig dampsky op fra de varme kartofler, og vi havde alle en boble af damp foran munden. En ung, meget slank pige, vartede op. Femten år senere, da jeg kom til Tårs, traf jeg hende igen. Hun var nu gift med gartner Gustav Kræmmergaard.

Mens jeg var i Hou, blev der bygget en ny skole, der blev færdig umiddelbart efter krigen, men den har jeg ikke undervist i. Den gamle skole bestod af en lang længe, der var hvidkalket og havde tjæret paptag. I den var der førstelærerbolig og to rummelige skolestuer med kakkellovne. Andenlærerboligen var indrettet på loftet. Læreren, der kun underviste første årgang, havde børnene hjemme hos sig.

At komme til Hou som lærer, var en vidunderlig oplevelse, for der var en umådelig lærelyst både hos børnene i skolen og hos de unge i aftenskolen, og så sker der jo det, at når barnets trang mødes med lærerens kunnen, så kommer der noget godt ud af det.

Der var naturligvis nogle praktiske problemer. Bl.a. var der en meget dårlig belysning i skolestuen fra to lamper, med små pærer, der hang midt i lokalet. Lamperne forsynede jeg med det, vi i gamle dage kaldte snydepropper, og herfra blev der ført fire ledninger, hver forsynet med en 100 Watt pære, ud i lokalet, så lyset blev i orden.

En moder kom til mig og fortalte, at hendes dreng havde fået et dårligt ry, herunder at man anså ham for ikke at være ærlig. Han fik bl.a. den opgave at gå på posthuset i frikvarteret, såfremt der skulle sendes breve eller penge, og den opgave udførte han upåklageligt. Da jeg skulle rejse, kom moderen og takkede mig, fordi jeg havde hjulpet hende.

Når vi skulle spille fodbold, skete det på en græsmark nord for byen, ikke langt fra møllen. Nu var det under krigen, og tyskerne øvede sig i at flyve i lav højde over terrænet. Når en maskine kom susende hen over hovederne på os, kunne vi let se piloten i cockpittet. I øvrigt var der hverken tyske soldater eller flygtninge i Hou i den første tid, jeg var der.

Som lærer hørte man naturligvis til "the upper ten" i det lille samfund, og deltog som sådan i en mængde selskabelighed. Man kom kl. ca. 20, og så snakkede man en lille time, til kaffen blev serveret. Derefter spillede vi Whist indtil midnat. At tilhøre det gode selskab betød også, at man fik stor tobaksration. Undertiden begyndte en hyggelig aften med middag kl. 18, og en sådan aften endte til tider ud på de små timer, hvor vi dansede, i stedet for at spille kort. I øvrigt kom jeg naturligvis sammen med mange andre mennesker udenfor den nævnte kreds.

På et tidspunkt kom der tyske soldater og flygtninge. Soldaterne mærkede jeg ikke noget videre til. Det var værre med flygtningene, for de blev indkvarteret i vore skolestuer, så vi måtte rykke ud. Uden for byen lå husflidsskolen, der havde egen, selvstændig bygning, og her blev børnene undervist i forholdsvis lang tid. Endnu husker jeg den lange kø af kvinder foran vandhanen for at få vand og køen foran de primitive toiletter.

Jeg husker også en nat, hvor jeg ikke fik sovet så meget. Om aftenen var jeg i færd med at skrive et brev til min forlovede, der i dag er min kone. Da lød der pludselig en voldsom detonation ude fra havet, og disse detonationer fortsatte hele natten. Det var vinter, og uden for Hou havde tyskerne udlagt miner i havet, så landgang for fjenden var vanskelig. Disse miner bestod af en stor, firkantet klods, der indeholdt sprængstof. Fra den førte en lang stang op mod havets overflade, og den var forsynet med noget på enden, der lignede en elektrisk pære. Blev den påsejlet og gik i stykker, eksploderede minen. Det hele var skjult under havets overflade.

Det var hård vinter og vind fra vest, og isen pakkede ved Sveriges kyst. Det blev imidlertid østenvind, der førte isen tilbage, og da den pakkede ud for kysten af Vendsyssel, fik den minerne til at eksplodere. Ved den første eksplosion lavede jeg en lang streg i brevet, og det føltes, som huset hoppede.

Efter krigen så jeg danske minører uskadeliggøre resten af disse miner i smukt solskinsvejr. Det var et flot syn at se vandet blive kastet 30-40 meter i vejret.

Under mit ophold i Hou havde jeg en mindre kontrovers med Hals Sogneråd. Vi, der var lærere ved skolen, havde ikke tjenestebolig og boede ikke på skolen, og derfor mente vi ikke, at vi havde pligt til at fyre op i kakkelovnene om morgenen. Jeg undersøgte sagen hos Danmarks Lærereforenings juridiske konsulent, der gav os medhold.

Vi underrettede derfor Hals Sogneråd om sagen og udbad os, at sognerådet betalte en person for at foretage opfyringen. Det resulterede i følgende skrivelse fra sognerådet:

Udskrift af Hals Sogneråds forhandlingsprotokol.

Sagen

1. Lærerne i Hou underretter sognerådet om, at de ikke agter at fyre op i skole-kakkelovnene i vinter.

2. Sognerådet vedtog at underrette lærerne om, at det er deres pligt at foretage indfyring i skolens kakkelovne, selvom de ikke bor på skolen.

Efter modtagelsen af denne skrivelse, sendte jeg sagen til Undervisningsministeriet. Det skete naturligvis tjenstligt gennem skolekommission og sogneråd.

Her lavede sognerådets formand, Ovesen Nygaard, sit livs dumhed. Han sendte ikke skrивelsen til Undervisningsministeriet, men lod den

formentlig gå i papirkurven, og det må have medført en formidabel næse til ham fra ministeriet.

Sagen var startet i september, og da det blev forår, og vi intet havde hørt fra myndighederne, skrev jeg direkte til ministeriet, gjorde rede for sagen og forespurgte, hvorfor jeg intet havde hørt.

Der gik ikke engang en uge, så kom der brev fra Undervisningsministeriet. Det meddeltes kort og godt, at man ikke havde modtaget sagen, men at den ville blive efterforsket.

Fjorten dage senere stillede det lokale medlem af sognerådet på skolen og spurgte, hvad sognerådet måtte betale, fordi vi havde fyret op i kakkellovnene hele vinteren. "Vi skal have en måneds løn," svarede vi. Det fik vi omgående. Han havde penge og kvitteringsbog med.

Under mit tre-årige ophold i Hou boede jeg hos Kristiane Jensen, bedstemoder til Evald Martinsen, havnefoged og borgmester. Hun havde et hus på hovedgaden lige nord for hotellet. Mit værelse var på loftet med to vinduer mod syd med udmærket udsigt til pladsen foran hotellet og en del af hovedgaden. Det var meget skønt at bo hos hende, for der var ingen ende på alt det gode, hun ville gøre for mig, og jeg drak meget ofte the hos hende om aftenen. For mig var hun et helt enestående, dejligt menneske.

I Hou oplevede jeg det glade budskab om befrielsen den 5. maj 1945. I vore byer gav befreielsesbudskabet anledning til store glædedemonstrationer. Dem oplevede jeg ikke, men min indre, mere stilfærdige glæde var næppe mindre.

Efter befrielsen

Vi fik vore skolestuer tilbage en tid efter befrielsen. De tyske flygtninge blev interneret i lejre og efterhånden returneret til Tyskland. Inden skolestuerne blev taget i brug, blev de omhyggeligt desinficerede. Vinduer og døre blev lukket, og alle revner og sprækker tætnet med klæbebånd. Derefter blev der sat desinfektionsvæsker ind i lokalerne. Rengøringspersonalet kom senere og ordnede resten.

Kristiane Jensen havde en søn, der var officer i den amerikanske hær. Han havde bl.a. været med ved invasionen i Frankrig. Han kom på besøg i Hou, og det var interessant at tale med ham. Han medbragte store dåser af messingblik, fyldt med vidunderlig kaffe, som vi ikke havde smagt i flere år, og herlige Chesterfield cigaretter. Jeg hu-

sker den første aften, hvor vi gjorde os til gode med masser af kaffe og mange cigaretter, men jeg husker også natten derpå, hvor jeg ikke lukkede et øje. Muligvis var der et stimulerende stof i kaffen.

Kristiane Jensen døde året efter, og jeg forlod Hou i 1947. I den anledning modtog jeg et brev fra hendes søn, forvalter Søren Jensen, Aalborg, der på søskendes og egne vegne takkede for det gode forhold, der havde været imellem Kristiane Jensen og mig.

Lærer J. C. Jacobsen, som jeg var vikar sammen med i min første periode 1941, var blevet fast ansat som lærer i Hou, og med ham havde jeg et udmærket samarbejde. Det havde jeg også med skolekommissionens formand, sognepræst Einar Nielsen, Hals. Han var meget interesseret i, at skolen i Hou kom til at fungere optimalt. Einar Nielsen havde været præst på Grønland, og hans brevpapir havde, i øverste venstre hjørne, et billede af en grønlandsk lampe.

Noget af det sidste, jeg foretog mig, inden jeg rejste, var at lave en maskinskrevet liste over de forsikrede fiskere i Hou, og det var mange. Den skulle anvendes under bestræbelserne på at få en havn.

50 år efter

Nu er der gået 50 år, og i disse år har jeg naturligvis mange gange været i Hou. Jeg parkerer bilen på havnen, og her har jeg ofte talt med havnefoged Evald Martinsen, der har foræret mig en lille bog om Hou Havns historie. Jeg går også en tur gennem byen, ser på alt det, jeg kender og mindes en svunden tid.

Jeg er også altid på kirkegården, og her giver jeg mig god tid, for det er her, jeg finder dem, jeg for de mange år siden havde glæde af at være sammen med. Jeg besøger naturligvis Kristiane Jensens gravsted, men også Robert Løgtholts. Han kørte med post imellem Ulsted og Hou, var fiskehandler og døde 1980. Her ligger også Johannes Sloth. Sidst i 70'erne arbejdede vi med hans erindringsbog. Og her ligger også mejeriejer Valdemar Larsen, der døde 1973, og gårdejer Peter Badsberg, der døde året efter. Hos begge har jeg været til dejlige fester. Her finder jeg også Ejner Holst, slagtermester Jens Nygaard, hos hvem jeg spiste, Laurits Egholm, cementstøber Laurids Jørgensen og mange flere.

Det er vemodigt, at tiden er gået, og ingen kommer igennem livet uden at miste det. Det er imidlertid værdifuldt at have gode minder - også minder fra den tid, da man var ung, aktiv og hvor alt var muligt.

